

Dorina PAICU

doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat
I. Creangă din Chișinău

Un concept metodologic de culegere și interpretare de către elevi a textelor folclorice

Rezumat: Autoarea promovează un concept metodologic de colectare-studiu-interpretare a folclorului poetic local, întemeiat pe cunoașterea artistic-estetică, pe teoria educației literar-artistice și care include componentele curriculare

definitorii ale educației – epistemologia, teleologia, conținuturile educative, metodologia propriu-zisă. În baza lor, pledăm pentru metode-procedee/tehnici participativ-creative, care decurg din natura operei poetice populare.

Cuvinte-cheie: activitate literar-artistică a elevilor; educație literar-artistică, folclor poetic, metodologia ELA, obiective specifice ELA, principii de educație folclorică.

Abstract: The author promotes a methodological concept based on the collection, study and interpretation of the local poetic folklore. The methodology is built upon artistic and aesthetic knowledge, the theory of Literary-Artistic Education and it includes the defining elements of education curriculum: epistemology, teleology and educational contents. On this basis, we argue in favour of the participative-creative methods-processes/techniques, specific to the character of folkloric poetic creations.

Keywords: pupil literary-artistic activity, poetic folklore, LAE methodology, LAE objectives, folklore education principles.

Abrevieri: ALAE – Activitatea literar-artistică a elevilor; ELA – Educație literar-artistică; LLR – *Limba și literatura română* (disciplina); CLLR – *Curriculum la limba și literatura română*

Argument. Creția populară orală, fiind sincretică prin definiție, a premers pedagogiei școlare, autoexprimarea prin creațiile populare orale incluzând implicit și valorile de temelie ale educației, identificate mai târziu drept *pedagogie populară* sau *etnopedagogie*. Deci între folclor și pedagogia școlară n-a existat/nu există doar o legătură de suprafață, ci o relație de tip *interacțiune*, de natură genetică. Interacțiunile sunt relațiile esențiale între lucruri și ființe, ele realizând legături temeinice, capabile nu doar să evidențieze anumite aspecte identitare ale lucrurilor, dar și să le creeze [6]. În acest sens, specialiștii s-au pus de acord în ceea ce privește natura relației *folclor – pedagogie școlară*, administrând-o tehnologic ca relație imanentă și perenă a educației [1, 8].

În consens cu preceptele teoretice fundamentale ale raportului *folclor – pedagogie*, culegerea și interpretarea de către elevi a folclorului este examinată de noi în continuare nu doar ca identificare, explorare și valorificare a valențelor educative ale acestuia – ceea ce l-ar separa de pedagogie, care, așa cum s-a menționat mai sus, este implicită folclorului, ci înseși acțiunile indicate reprezentând etnopedagogia funcțională și componente ale metodologiei etnopedagogice,

dimensiunea culegere și interpretare a folclorului oral din zona Bucovinei, acțiuni care sunt orientate spre educația literar-artistică a elevilor.

Culegerea de folclor de către elevi și aplicarea în procesul instructiv a valorilor acestuia în scopul obținerii unor finalități educative este practică de secole. Importanța cognitivă a acestei practici este punctată de Gh. Pavelescu, care menționa, încă acum cincizeci de ani, că „printre procedeele auxiliare utilizate în însușirea noțiunilor de teorie literară, legate de literatura populară, cel mai important este fără îndoială culegerea de materiale folclorice de către elevi. Legitimitatea și necesitatea folosirii acestui procedeu rezultă din însuși principiul fundamental al teoriei cunoașterii: legătura indisolubilă a teoriei cu practica” [4, p. 120]. Căci ”realitatea socială este laboratorul în care se păstrează și se creează continuu literatura populară. Numai culegând din gura cântăreților populari și clasificând materialele, pe baza cunoștințelor dobândite la lecții – după genuri și specii – în portofoliul fiecărui elev, sau cel puțin al școlii, se poate verifica prin practică gradul de însușire a cunoștințelor respective” [4, p. 121].

Deși dimensiuni ale literaturii populare apar în curriculumul școlar [2, 7], în cadrul unor opțiuni de folclor sau al unor activități aferente educației nonformale, aceste prezențe explorează doar aspecte de conținut ale folclorului, sarcina conceptualizării și tehnologizării relației folclor – pedagogie fiind lăsată pe seama profesorului. În fond, această stare de lucruri nu este condamnată, dar nici suficientă, ea reprezentând doar o primă etapă a ELA prin folclor, actualitatea pedagogică revendicând o metodologie specifică de explorare-valorificare a folclorului, fondată pe specificitatea folclorului, pe de o parte, și pe cea a ELA, pe de alta.

Prin angajarea elevilor în culegerea folclorului am urmărit obiectivul instructiv de însușire cât mai completă și mai precisă a noțiunilor de teorie folclorică, acțiune aferentă identificării și valorificării practice a creațiilor folclorice locale.

Obiectivul educativ a fost marcat de: dezvoltarea la elevi a dragostei față de creațiile populare, în general, și față de cele locale, în special; trezirea interesului pentru creațiile populare și aprecierea acestora – deziderate urmărite concomitent și față de membrii comunității locale.

Din perspectivă folcloristică, s-a urmărit culegerea celor mai importante creații din folclorul local, vechi și nou, stabilirea frecvenței unor motive de circulație mai generală, precum și descoperirea celor mai de seamă creatori populari sau depozitari de folclor.

1. Concepte și principii specifice colectării și studierii folclorului local. În orice cultură, orală sau scrisă, arhaică sau modernă, literatura populară reprezintă aportul didactic afectiv, efectiv și activ prin care sunt transmise generațiilor viitoare valorile de bază. Ele

depășesc contextualitatea imediată prin suportul educativ universal, propus, și nu impus, prin care se formează decizia de a asculta, posibila schimbare a propriului punct de vedere, raportarea la mesaj, și nu la emițător, exprimarea interlocutorului, gândirea divergentă etc.

Orientat, în cea mai mare parte, către instrucție, sistemul nostru educațional trebuie să facă eforturi considerabile spre îndeplinirea unui obiectiv fundamental al reformei școlare: accentuarea activității de formare a unei personalități complexe, adaptate realităților contemporane, cu reevaluarea valorilor tradiționale, ancorate în modernitate. Dacă în instrucție există programe supraîncărcate, în educație există foarte mult loc pentru ele. Un miniproiect de programă educativ-instructivă, drept coordonată fundamentală în ELA – metodologia ELA, se dorește a fi și prezenta lucrare, care își propune stabilirea și implementarea unor căi și mijloace specifice de asumare a valorilor educative ale folclorului zonal de către înșiși elevii.

Deși pedagogia orală tradițională nu s-a putut fixa punctual, trăsăturile ei se păstrează și pot fi studiate, ele fiind din domeniul culturii spirituale, despre care se știe că este conservată și transmisă/comunicată prin varia entități ideatice, inclusiv prin cele de natură pedagogică: scopuri, principii, metodologii (metode-procedee/tehnici ș.a.). Acestea se regăsesc în materialul paremiologic și în speciile eposului folcloric. Astfel, în triada *tradiție – folclor – educație* identificăm câteva reguli-principii, precum: subiect-obiectul învățării este învățăcelul sau educatul, care realizează concomitent trei acțiuni: învățarea, formarea, dezvoltarea; învățătura și educația iau în considerare experiențele de viață ale educatului; învățătura solicită educatului implicare conștientă, muncă și efort; învățătura trebuie să fie practică; pentru a deveni temeinic, ceea ce se învață trebuie fixat prin repetare; roadele învățăturii se obțin treptat.

În concepția populară, „meșteșugul educației” privește educația prin instrucție. Prin intermediul folclorului, educația este, în bună parte, tradiție bine înțeleasă.

2. Obiective și finalități. Educația prin eposul folcloric poate iniția elevii în cultura populară, poate satisface unele cerințe de ordin cultural, estetic, etic, îi poate face buni „consumatori” de folclor, doar dacă sunt și cunoscători. Chiar dacă școala ar perpetua o tradiție culturală, simpla mândrie cu „tezaurul folcloric” nu este suficientă. Realizarea fondului apercceptiv (prin studiere, receptare, valorificare) îl dotează pe elev cu *capacitatea de elaborare a propriilor criterii de apreciere a artei populare* – unul dintre obiectivele de referință ale ELA.

Obiectivul în cauză însă nu poate fi atins decât în interacțiune cu un altul: valorificarea literaturii populare, a elementelor de etnografie și folclor (acțiunea) și obiectivul propriu-zis *dezvoltarea la elevi a capacității de reactivare a operelor folclorice* – comentarea, inter-

pretarea (verbală, muzicală, înscenarea), care este un obiectiv creativ prin definiție, deoarece include nu doar culegerea-difuzarea folclorului, dar și descătușarea potențialului creativ latent al elevului: *selectarea, comentarea, interpretarea și aprecierea* folclorului cules.

Obiectivele indicate au și valoare epistemică, deoarece marchează valori fundamentale ale cunoașterii artistice. Fiind de-compozate la nivelul finalităților, acestea s-au concretizat, în cercetarea noastră, în trei categorii.

Obiectiv general: Formarea pedagogic orientată a receptorului de valori artistice populare prin cunoașterea acestora ca sistem artistic-estetic imanent – coordonată a *educației literar-artistice*.

A. Obiective specifice (de referință):

A.1. Reconsiderarea reprezentărilor elevilor despre valorile creațiilor populare orale, prin aplicarea unor metodologii de cercetare acreditate, precum și în baza datelor cercetării, inclusiv prin analiza actualelor programe și manuale.

A.2. Relevarea în folclorul românesc a unor interfețe culturale locale, naționale și universale, prin evidențierea unor analogii tipologice.

A.3. Identificarea la elevi a caracteristicilor specifice receptorului-exploratorului de folclor poetic: motivații, interese, atitudini, deprinderi etc., prin lucrări, discuții, activități școlare și extrașcolare.

A.4. Relevarea potențialului creativ al raportului profesor – elev în explorarea, studiul și interpretarea operelor poetice populare, prin aplicarea unor metode adecvate: *eseul școlar, jocul de rol, studiul de caz, ancheta pe teren, proiectul individual și de grup* etc.

A.5. Dezvoltarea la elevi a capacității de argumentare și gândire critică, a interesului pentru elaborarea unor proiecte de valorificare a materialului folcloric, prin stabilirea unor obiective, conținuturi și metodologii de activitate folcloristică individuală.

A.6. Dezvoltarea competenței de comunicare cultural-artistice și literară-lectuală a elevilor, prin studierea operelor folclorului poetic.

A.7. Dezvoltarea comprehensiunii și a interpretării operelor folclorice din cercul lecturii suplimentare, prin identificarea unor noi forme de extindere a contactului cu textul folcloric.

A.8. Stimularea spiritului de competiție și a celui de echipă, a parteneriatului elev-profesor, prin organizarea unor concursuri pe teme folclorice.

A.9. Dezvoltarea capacității de evaluare a valorilor folclorului poetic, în cadrul tuturor activităților școlare/extrașcolare, în special prin diversificarea formelor de percepere directă și diferențiată a folclorului: vizite la muzee, excursii, întâlniri cu folcloriști și rapsozi, studiul aprofundat al particularităților comunității, participare la manifestări artistice locale și zonale, în parteneriat cu alte școli, atragerea în activitățile folclorice a persoanelor

adulte și tinere etc.

B. Activități educativ-didactice specifice:

B.1. Îmbunătățirea climatului educativ prin reorientarea spre aprecierea creației folclorice autentice atât în școală, cât și în familie și în societate.

B.2. Corelarea activităților de scriere cu cele de comunicare orală, de lectură și de studiu al limbii, pentru determinarea creșterii competenței lingvistice a elevilor.

B.3. Adecvarea selectării textelor recomandate de curriculum și manuale pentru studiu la particularitățile de vârstă, experiențele de viață și cele literare și estetice ale elevilor.

B.4. Aplicarea contrastivă a metodelor tradiționale și moderne în scopul elucidării avantajelor și dezavantajelor acestora în sesizarea de către elevi a spiritului folcloric.

B.5. Abordarea folclorului literar prin metode activ-participative, specifice cunoașterii artistice, pentru a eficientiza dezvoltarea competenței de comunicare verbală, cognitivă, literară, enciclopedică, ideologică, socioactivă și compararea acestora cu cele atinse prin metode informativ-reproductive.

B.6. Diversificarea metodologiilor exploratoare – chestionare, înregistrări, interviuri, dezbateri, corespondențe, pentru a sesiza analogiile tipologice (influențe tematice, motive și estetice între creații epice populare locale, naționale și universale).

3. Metodologie

3.1. Criterii și indicatori de realizare a obiectivelor:

- Reproducerea, recitarea, interpretarea fragmentelor de texte folclorice;
- Capacitatea de a identifica în textele lirice, în textele epice, în folclorul ritual, în învățături a modelelor morale;
- Realizarea de legături cu principii, norme, reguli folclorice/de receptare-învățare a folclorului;
- Cunoașterea, utilizarea la clasă și în afara ei și aprecierea valorii autentice a unor importante culegeri de folclor;
- Selectarea, înregistrarea și dezbaterile conținutului unor emisiuni dedicate valorilor folclorice autentice;
- Realizarea unor culegeri, albume, portofolii pe teme de folclor local;
- Participarea, ca spectatori sau interpreți, la expoziții, serbări, spectacole și festivaluri folclorice;
- Dorința exprimată de a fi antrenați în programe naționale și internaționale de cunoaștere și de popularizare a folclorului românesc;
- Propuneri de realizare a unor lucrări utilizând mijloace TIC cu tematică folclorică;
- Puterea de a se mobiliza în vederea rezolvării unor situații-problemă cu care s-au confruntat

în realizarea unor proiecte destinate păstrării tradițiilor;

- Atragerea propriei familii, a vecinilor, prietenilor în activități de cunoaștere și apreciere a folclorului autentic;
- Încercarea de a descoperi în texte epice populare trăsături specifice ale folclorului național prin comparare cu creațiile altor popoare;
- Identificarea și propagarea valorilor umanistice promovate de creațiile folclorice;
- Inițiativa sesizării și evitării „împrumuturilor” culturale asimilate în detrimentul unor simboluri și obiceiuri autentice românești;
- Posibilitatea depistării și valorificării reflexelor folclorice ale literaturii cărturărești;
- Identificarea tendinței de „deschidere” a studierii folclorului către interdisciplinaritate și interculturalitate;
- Modificări în balanța comunicărilor directe în clasă și în afara ei;
- Sporirea implicării în perfecționarea propriei exprimări;
- Evoluția rezultatelor școlare; promovarea unor noi produse ale învățării.

3.2. Sistemul activităților literar-artistice ale elevilor în valorificarea textului folcloric (liric).

„Activitățile proiectate pe domeniul lecturii/comunicării, statuează Gh. Pavelescu, sunt mai potrivite aplicațiilor practice, întrucât reflectă structura activității umane, preluată și de actele educaționale: acestea sunt centrate pe vorbire/ascultare, lectură/ascultare sau scriere” [4, p. 140], iar Vl. Pâslaru dezvoltă un concept de ALAE pornind de la noul concept educațional, pe care structurează tipuri și forme specifice ale acestei activități: „deplasarea accentului acțiunii de influență educativă de pe conținuturile învățării pe persoana celui educat în conceptul educațional modern impune complementarea metodologiilor cu activitatea acestuia, așa încât declararea sa drept cel de-al doilea subiect al educației să fie susținută și de demersuri educaționale concrete. Pentru ELA, această acțiune nu este însă dictată de conceptul educațional modern, ci de specificul cunoașterii artistic-estetice, care nu se produce altfel decât angajând receptorul (= educatul) în procesul de re-creare a operei literare prin lectură” [5, p. 138].

Potrivit principiilor educației literar-artistice, activitatea literară-lectuală a elevului se compune din patru piloni ai demersului educațional, începând cu faza proiectivă de perspectivă și cea imediată (A, B, C), și terminând cu implicațiile și soluțiile didactice pentru orice situație didactică (D). Componenta A cuprinde stadiile lecturii – *prelectura*, *lectura* și *postlectura*; componenta B se referă la tipurile activității de lectură: *lectura propriu-zisă*, *evaluarea și cercetarea elementa-*

ră, creația; componenta C include formele de activitate lectorală: *percepția*, *imaginația*, *gândirea artistică*; componenta D, structurată pe activitățile și oportunitățile de învățare, constituie demersul educativ-didactic al ELA [5, pp. 138-139].

Un demers educațional care s-a pliat pe dimensiunile ce vizează ELA a fost cel de *valorificare a literaturii populare* nu doar prin difuzarea și aprecierea folclorului, ci, mai ales, prin stimularea forțelor creative ale elevilor, pentru sporirea flexibilității compoziționale și ideatice, a originalității în selectarea și interpretarea valorilor [3].

Conținuturile au vizat atât procedee și particularități ale comunicării literar-artistice, cât și probleme privind receptarea textului literar, tipuri de receptare (intuitivă, analitică, de adnotare, de formare a judecăților de valoare); niveluri ale receptării [Ibidem].

Textele-suport au fost selectate din materialul cules pe teren de grupul-țintă, constituit inițial (50 de elevi), împreună cu profesorul coordonator și doi rapsozi populari, pe criteriile – valoric, al reprezentativității tematice, al atractivității, al creativității, fiind însoțite de texte auxiliare de sprijin de teorie literară, estetică, stilistică, filosofie ș.a. [Ibidem].

Conform teoriei ELA [6], ALAE este parte a metodologiei ELA. Aplicată la lectura textului folcloric, aceasta pune accentul pe demersul didactic de tip formativ și performativ, care solicită elevilor implicare și interacțiune în rezolvarea sarcinilor de învățare.

Gândirea critică este implicită ELA, deoarece lectura este un act de reconstruire a imaginilor poetice create de autor. În partea analitico-sintetică (=intelectuală) a activității de lectură însă, am fortificat-o prin aplicarea unor strategii și metode moderne participative.

Structurile lingvistice ale creațiilor folclorice au fost abordate din perspectivă comunicativ-funcțională – *a modului în care acestea creează imaginea poetică*, și a uzului lor în diferite contexte, precum și relaționat cu activitățile de comunicare orală și scrisă.

În concluzie: Conceptul metodologic de *colectare și studiere a folclorului poetic local* de către elevi include activitățile definitorii ale actului educativ general: epistemologia (baza conceptuală, principiile), teleologia, conținuturile și metodologia propriu-zisă. Toate componentele indicate sunt specifice cunoașterii artistic-estetice, respectiv educației literar-artistice prin valori ale creației populare poetice: explorarea valorilor folclorice ca imagini poetice, care își dezvoltă potențialul cultural prin participare afectiv-intelectuală și atitudinală la re-crearea imaginii. De aici și metodologia specifică de culegere și studiere a folclorului de către elevi, reprezentată preponderent și implicit prin metode-procedee/tehnici participativ-creative.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bănățeanu T. Arta populară bucovineană. Centrul de îndrumare a creației populare și mișcării artistice de masă a județului. Suceava, 1975.
2. Constantinescu O. Repere conceptuale și metodologice în Curriculumul Național. Curs. 2012. 10 p. Pe: www.math.uaic.ro.
3. Paicu D. Din înțelepciunea strămoșilor – miniculegere de texte literare și muzicale folclorice de la Poiana Stampei. Mușatinii, 2018.
4. Pavelescu Gh. Studii și cercetări de folclor. București: Minerva, 1971.
5. Pâslaru Vl. Introducere în teoria educației literar-artistice. București: Sigma, 2013.
6. Pâslaru Vl. Valoarea educativă a interacțiunilor literare. Chișinău: Lumina, 1985.
7. Programa școlară pentru disciplina *Limba și literatura română*. Clasele V-VIII. București, 2017. 32 p.
8. Silistraru N. Etnopedagogie. Chișinău: USM, 2003.